

Ks. Tomasz Rozkrut
Instytut Teologiczny, Tarnów

SYNOD DIECEZJALNY W HISTORII I W ŻYCIU KOŚCIOŁA

Chcąc zachęcić do poznania roli i znaczenia synodu diecezjalnego w życiu Kościoła, przywołam na wstępie słowa papieża Benedykta XIV (1740-1758), jednego z największych ekspertów w materii:

W celu poznania wielkiej korzyści płynącej z odbywania synodów diecezjalnych wystarczy zapoznać się z ich aktami. Najbardziej znane są synody diecezjalne celebrowane przez św. Karola Boromeusza, arcybiskupa mediolańskiego, i przez św. Turybiusza, arcybiskupa Limy, i przez czcigodnej pamięci Benedykta XIII, gdy stał na czele Kościoła Benewento, aby nie pominąć innych niezliczonych, które po Soborze w Trydencie wszędzie były celebrowane.¹

Prezentowany artykuł przedstawia historię synodu diecezjalnego; to znaczy ukazuje początki instytucji, jej powolne formowanie się oraz jej rozwój, szczególnie poprzez prawodawstwo powszechne.

I. TERMIN: SYNOD DIECEZJALNY

Słowo łacińskie *synodus* pochodzi od słowa greckiego *synodein*² i przypisuje się je Tertulianowi albo też Szkole afrykańskiej.³ *Synodus* oznacza „simul iter peragere”, „simul seu in communi”⁴ i pojawiło się w języku chrześcijańskim w trzecim wieku.⁵ Można powiedzieć, że określa ono zebranych

¹ Benedicti XIV, *De Synodo Dioeciesana* Libros Tredecim, Prati 1844, I, II, IV.

² Por. A. Lumppe, *Zur Geschichte der Wörter Concilium und Synodus in der Antiken Christlichen Latinitat*, AHC 1 (1970), s. 3.

³ Por. M. Rizzi, *De synodis dioeciesanis et de constitutionibus synodalibus*, Apol 28 (1955), s. 292.

⁴ Por. J. Beyer, *De Synodo Dioeciesana*, PRMCL 81 (1992), s. 382.

⁵ Por. J. Gaudemet, *Aspetto sinodale dell'organizzazione della diocesi. Excursus storico*, w: M. Ghisalberti, G. Mori (ed.), *La sinodalità nell'ordinamento canonico*, Padova 1991, s.197.

lub też wezwanych na to samo miejsce, i w tym samym celu, aby razem studiować niektóre problemy lokalne, a następnie aby wspólnotowo podjąć określony kierunek działania. W takim znaczeniu *synodus* nie należy wyłącznie do terminologii kościelnej. W starożytności znane były *synodi regiae* czyli synody zwoływane, między innymi przez imperatorów z Konstantynopola, czy też synody zwoływane w epoce Karolingów dla rozwiązywania spraw materialnych i religijnych, oraz obecne były *synodi ecclesiasticae* czyli synody kościelne zwoływane w tych samych epokach, a składające się z duchownych w celu rozważenia wyłącznie spraw Kościoła.⁶

Trzeba ponadto pamiętać, że pierwsze źródła dotyczące różnych struktur i instytucji Kościoła używają termin *synodus* zarówno w odniesieniu do synodu ekumenicznego, jak i synodu prowincjalnego oraz do zgromadzenia Kościoła partykularnego.⁷ Papież Benedykt XIV pisze, że pochodzenie słów *synodus* i *concilium* jest takie samo, przy czym jedno i drugie oznaczają pewną grupę zebranych w jednym miejscu; precyzując dodaje, że w sensie technicznym *synodus* nie oznacza ani miejsca, ani zebranych w nim osób, ale przede wszystkim rozważanie spraw Kościoła pod kierunkiem biskupa.⁸

Wypada przypomnieć, że termin *synodus* może być używany dla określenia różnych typów synodów (ekumeniczny, plenarny, prowincjalny, diecezjalny), z drugiej zaś strony termin *concilium* nie był raczej odnoszony do zgromadzenia Kościoła partykularnego.⁹ Po raz pierwszy w historii pełny termin synod diecezjalny (*synodus dioecesana*) znajdujemy w trzynastym wieku w dziele Hostiensisa (†1271) pt. *Aurea summa*, gdzie autor pisze: „sed tale concilium – nempe dioecesanum – proprie synodus appellatur”¹⁰ Warto uświadomić sobie również, że język polski jest w tej materii jednolity i używa terminu *synod* w odniesieniu do wszystkich możliwych zgromadzeń Kościoła, za wyjątkiem powszechnego zgromadzenia biskupów, które określa się terminem *sobór*.¹¹

II. PIERWSZE ZGROMADZENIA INSTYTUCJI PRZED SYNODEM W AUXERRE

W nurcie różnych opinii analizujących początki instytucji są i tacy autorzy, którzy widzą zaczątki synodu diecezjalnego już w epoce apostołskiej,

⁶ Por. R. N a z, *Synode*, DDC VII [Paris 1965], s. 1134n.

⁷ Por. M. R i z z i, jw. s. 292.

⁸ B e n e d i c t u s XIV, jw. I, I, I.

⁹ Por. D. B o u i x, *Tractatus de Episcopo ubi et de Synodo dioecesana*, Pars VI, *De Celebranda Dioecesana Synodo*, Parisiis 1889, s. 348.

¹⁰ H o s t i e n s i s, *Aurea Summa*, Venetiis 1631, Księga I, s. 4.

¹¹ Por. E. S z t a f r o w s k i, *Synod diecezjalny*, w: *Księga Jubileuszowa 250 lat Seminarium Duchownego w Kielcach*, Kielce 1977, s. 351.

tj. w spotkaniu starszych Jerozolimy z przybyłym do nich św. Pawłem (por. Dz 21,17-25). Papież Benedykt XIV w *De Synodo Dioeciesana* utrzymuje, że zgromadzenie starszych Jerozolimy nie może być nazwane synodem, albowiem nie zostało ono zwołane poprzez wezwania przekazane przez Jakuba, ale starsi Jerozolimy przybyli na nie spontanicznie.¹² Konkludując swoją refleksję, Benedykt XIV stwierdza, że można dostrzec w wyżej wspomnianym zgromadzeniu pewien obraz rodzącej się instytucji synodu diecezjalnego.

1. Pierwsze zgromadzenia w Kościele na Wschodzie

Niektórzy widzą pierwsze synody diecezjalne, a może dokładniej ich początki, przy końcu pierwszego wieku albo na początku drugiego po Chrystusie.¹³ Czynią oni odniesienia przede wszystkim do instytucji kolegiów prezbiterów zapoczątkowanych przez Apostołów dla celebrowania Eucharystii oraz dla rządzenia wiernymi.¹⁴

Jak można opisać rolę prezbiterów w tych czasach? Byli oni zwoływani przez biskupów, którzy w ten sposób chcieli z nimi konsultować niektóre trudne problemy Kościoła, zwłaszcza wtedy kiedy wymagały rozwiązania naglące kwestie.¹⁵ Spotkania te to jakby współczesne kursy duszpasterskie dla duchowieństwa diecezjalnego, odbywane w uroczystej formie pod przewodnictwem biskupa.¹⁶ W zgromadzeniach brali udział nie tylko biskupi i prezbiterzy, ale również diakoni i duchowni z niższymi święceniami. Właśnie te zgromadzenia prezbiterów stały się w późniejszych czasach przedmiotem ustawodawstwa synodów lokalnych i soborów ekumenicznych.¹⁷

Według Collinsa znajdujemy w listach św. Bazylego Wielkiego z Kapadocji (†379) stwierdzenie wczesnej obecności zgromadzenia synodalnego na Wschodzie.¹⁸ Potwierdzają to następujące wydarzenia: prezbiterzy Aleksandrii, zwołani przez swojego biskupa Aleksandra, gromadzą się wspólnie w 321 r., aby przestudiować i osądzić problem spowodowany nauczaniem i działalnością kapłana Ariusza. F.X. Wernz i P. Vidal uważają to zgromadzenie za pierwszy przykład synodu diecezjalnego w Kościele wschodnim i dodają, że w następnym wieku takimi przykładami są Synod Ptolemajdy w Pentapoli z 411 r. oraz Synod w Jerozolimie z 415 r. przeciwko pelagianom.¹⁹

¹² Por. Benedictus XIV, jw. I, I, V.

¹³ Por. M. Rizzi, jw. s. 295.

¹⁴ Por. A. Michiels, *L'Origine de l'Episcopat*, Louvain 1900, s. 414.

¹⁵ Por. Z.B. van Espen, *Jus ecclesiasticum universum*, Lovanii 1778, t. 1, I, XVIII, I.

¹⁶ J. Dudziak, *Synod diecezjalny, jego struktura i rola w Kościele partykularnym*, CS 16 (1984), s. 51.

¹⁷ D. Salachas, *L'istituzione ecclesiale dell'Assemblea Eparchiale nel Diritto delle Chiese Orientali*, Apol 61 (1988), s. 862.

¹⁸ Por. W.P. Collins, *The diocesan synod – an assembly of the people of God*, Jur 33 (1973), s. 399.

¹⁹ Por. F.X. Wernz, P. Vidal, *Ius Canonicum*, Romae 1943, t. 2, s. 787.

2. Pierwsze zgromadzenia w Kościele na Zachodzie

Historię synodu diecezjalnego w Kościele zachodnim trzeba rozpocząć od listu papieża św. Syrycjusza (384-399) przeciwko błędom Jowiniana. Na końcu listu odnajdujemy sentencję ogłoszoną przez samego papieża, po wcześniej odbytym zgromadzeniu kapłanów i innych duchownych.²⁰ Dla papieża Benedykta XIV list ten, gdy idzie o początki synodu diecezjalnego, ma wielkie znaczenie: „Vera et propria Synodus Dioeciesana, ac fortasse omnium prima, quae in Ecclesiasticis monumentis occurrat, illa est quam describit Siricius Papa”²¹ Dlatego też niektórzy widzą to wydarzenie Kościoła w Rzymie z roku 387 lub 389 – bardzo podobne do wspomnianych już zgromadzeń Kościołów partykularnych na Wschodzie – jako przykład pierwszego synodu diecezjalnego na Zachodzie.²² Trudno jednak przyjąć, aby to zgromadzenie mogło być uważane za prawdziwy synod diecezjalny; Gaudemet wyraźnie zaznacza, że synod diecezjalny nie istniał w tej epoce.²³

Ponad wszelką dyskusją pozostaje zgromadzenie w Auxerre (Francja południowa) z roku 578,²⁴ określane jako pierwszy synod diecezjalny, z którego zachowało się 45 kanonów (25 z nich znajdują się w *Dekrecie* Gracjana). Decyzje synodu są podpisane przez biskupa, 34 kapłanów, 3 diakonów i 7 opatów; można zatem powiedzieć, że Synod w Auxerre to zebranie biskupa i jego prezbiterium w celu wspólnego decydowania.

Chcąc podsumować ten pierwszy etap rozwoju synodu diecezjalnego, trzeba zauważyć, iż nie można mówić o istnieniu instytucji przed szóstym wiekiem.²⁵ Dla potwierdzenia św. Augustyn rozróżniał tylko trzy rodzaje synodu: powszechny, regionalny i prowincjalny.²⁶ Również pierwsze źródła kanoniczne nic nie mówią na temat synodu diecezjalnego; Rizzi wykazuje istnienie synodu diecezjalnego począwszy od szóstego wieku.²⁷ Wypada przy okazji wspomnieć, że właśnie od szóstego wieku ma miejsce proces ewangelizacji, który rozciągnął się z miast na tereny wiejskie, często dalekie od miasta biskupiego. W konsekwencji stawało się konieczne organizowanie

²⁰ Por. PL 13, 1171.

²¹ Benedictus XIV, jw. I, I, VI.

²² Por. M. Rizzi, jw. s. 297.

²³ Por. J. Gaudemet, *L'Église dans L'Empire Romain (IV-V siècles)*, Paris 1958, s. 370.

²⁴ Data synodu nie jest pewna i różni autorzy proponują różne daty. Benedykt XIV – rok 578 (por. Benedictus XIV, jw. I, I, VI), Coriden określa ją pomiędzy rokiem 561 a 605 (por. J.A. Coriden, *The diocesan synod an instrument of renewal for the local Church*, Jur 34 (1974), s. 71), inni proponują 573, 585, lub rok 603 (por. W. Wójcik, *Synod diecezjalny w nowym „Kodeksie prawa kanonicznego”*, PK 29 (1986), s. 95.

²⁵ Por. A. van Hove, *Prolegomena*, Romae 1945, s. 184.

²⁶ Por. R. Naz, jw. c. 1135.

²⁷ M. Rizzi, jw. s. 298.

periodycznych spotkań biskupa z jego prezbiterami, które wcześniej nie były konieczne ze względu na bliskość ich zamieszkania.²⁸

Zdecydowana większość autorów utrzymuje pochodzenie synodu diecezjalnego drogą ewolucji ze spotkań prezbiterów Kościoła partykularnego. Nie jest łatwo określić precyzyjnie datę powstania synodu diecezjalnego tym bardziej, że w pierwszych wiekach chrześcijaństwa sam Kościół partykularny dopiero powoli się organizował, często na fundamencie niektórych lokalnych doświadczeń. Niewątpliwie początki instytucji synodu diecezjalnego są odległe – „antiquissimus est in Ecclesia usus Synodorum”²⁹ i sięgają III-IV w. na Wschodzie i VI w. na Zachodzie.³⁰

III. KOLEJNY ETAP ROZWOJU INSTYTUCJI SYNODU DIECEZJALNEGO

W szóstym wieku, a także i w następnych (wiek VII i VIII) znajdujemy pewną liczbę źródeł prawnych, które dotyczą instytucji synodu diecezjalnego. Przede wszystkim trzeba wymienić synody prowincjalne, które ustalały obowiązek zwoływania synodów diecezjalnych.³¹ Bardzo precyzyjne, cytowane przez wielu autorów pozostaje zalecenie hiszpańskiego Synodu Oscense (Huesca) z roku 598, na którym stwierdzono, że wszyscy opaci, prezbiterzy, diakoni mają przybywać na wezwania biskupa, aby dyskutować reguły życia.³²

Aby mieć pełniejszą panoramę norm omawianego okresu konieczne jest wymienić inne synody prowincjalne, takie jak: IV Synod w Toledo (633) – cap. XXVI, Synod w Ratyzbonie (742) – can. I, Synod w Metz (753) – cap. III oraz Synod w Verdun (755) – can. VIII, które nawołują do celebrowania synodów diecezjalnych.

Wypada również zwrócić uwagę na liczne w tym czasie tzw. *Capitula Episcoporum*.³³ Przykładowo w *Capitula Heraldi* z 858 r. czytamy: „Ut nullus sacerdotum ignoret quid sit in synodo constitutum, sed omnibus cognitis certatim obtemperent”³⁴

²⁸ Por. J. G a u d e m e t, *Aspetto sinodale dell'organizzazione della diocesi*, s. 200.

²⁹ M. P i s t o c c h i, *De synodo dioeclesana*, Taurini 1922, s. 9.

³⁰ S. F e r r a r i, *Sinodi diocesani*, *Enciclopedia Giuridica*, Roma 1992, t. XXVIII, s. 1.

³¹ Por. J.A. F u e n t e s C a b a l l e r o, *El Sínodo Diocesano. Breve recorrido a su actuación y evolución histórica*, *IusCan* 11 (1984), s. 549.

³² J. V i v e s, *Concilios Visigóticos e Hispano-Romanos*, Barcelona-Madrid 1963, s. 158.

³³ *Capitula Episcoporum*, które pojawiły się pod koniec VIII w. są jakby statutami diecezjalnymi proponowanymi na synodach diecezjalnych lub poza nimi, i mają charakter aplikacji kanonów generalnych w celu lepszego zachowywania dyscypliny Kościoła. Por. A. v a n H o v e, jw. s. 184.

³⁴ PL 121, 773n.

W okresie karolińskim i w następnych stuleciach (wiek IX i X) znajdujemy liczne odniesienia do synodu diecezjalnego. Dotyczą one przede wszystkim obowiązku zwoływania zgromadzenia, jego częstotliwości oraz problematyki, nad którą zebrani powinni się zastanawiać.³⁵ W tym czasie synody diecezjalne służą promulgowaniu dekretów synodów prowincjalnych, czasem również do prowadzenia działalności administracyjnej (często podczas synodów diecezjalnych płacono *synodalicum* – nazywane również *cathedraticum*) i sądowniczej (synod diecezjalny jest postrzegany jako figura trybunału biskupiego); ponadto, synod dawał wyjaśnienia kanonów i wcześniejszych postanowień.

W tym czasie tworzenie, a przede wszystkim reorganizacja, wielu kościołów partykularnych zwyczajowo odbywało się przy towarzyszącym im synodach diecezjalnych.³⁶ Można bez wątpienia podkreślić, że w ciągu VII i VIII wieku synod diecezjalny powoli stawał się instytucją stabilną, z własnym i konkretnym charakterem kanonicznym, oznaczającym się uczestnictwem w jego pracach duchowieństwa i świeckich (szczególnie ze stanu szlacheckiego), ale bez precyzyjnych indykacji uniwersalnych na temat swoich konkretnych funkcji, za wyjątkiem działalności prawodawczej, która polegała na przekazywaniu ustaw synodów prowincjalnych.

Ponadto wiek IX charakteryzował się dużą liczbą synodów diecezjalnych – w niektórych diecezjach był celebrowany regularnie dwa razy do roku³⁷ – tak, iż bez wątpienia można nazwać to stulecie złotym wiekiem synodu diecezjalnego (np. w Królestwie Franków synod diecezjalny był zwoływany bardzo często, na co wpłynął zdecydowanie Synod Germański celebrowany w Ratyzbonie w roku 742, któremu przewodniczył św. Bonifacy).³⁸

Sukcesywnie synody diecezjalne były głównymi instrumentami w realizacji reformy gregoriańskiej (1049-1124), szczególnie w Europie zachodniej.³⁹

Na pewno potwierdzeniem żywotności instytucji synodu diecezjalnego jest fakt, że właśnie w analizowanej epoce znajdujemy dwa ceremoniarze synodalne: *Quomodo initianda sit Synodus* nieznanego autora⁴⁰ oraz *In civit ordo qualiter ab episcopo synodus agatur* św. Ivo z Chartres (†1115).⁴¹ Według św. Ivo z Chartres zgromadzenie synodalne powinno trwać trzy dni, a jego zasadnicza część ma składać się z określonych modlitw, z lektury Pisma św., z napomnienia biskupiego, ze wspólnego analizowania wiary i cnót;

³⁵ J. Coriden, jw. s. 72.

³⁶ Por. E. Cappellini, G.G. Sarzi Sartori, *Il sinodo diocesano. Storia, normativa, esperienza*, Milano 1994, s. 54.

³⁷ Por. G. Le Bras, J. Gaudemet, *Le gouvernement de l'Église à l'époque classique*, Paris 1979, t. VIII/II, s. 174.

³⁸ A. van Hove, jw. s. 184.

³⁹ J.A. Coriden, jw. s. 73.

⁴⁰ PL 140, 1061-1066.

⁴¹ PL 161, 318-322.

synod kończy się uroczystym błogosławieństwem biskupa, poprzez co podkreślany jest aspekt religijny całego zgromadzenia.⁴²

Analiza rozwoju synodu diecezjalnego doprowadza nas do *Dekretu Gracjana*, który zbiera tradycję kanoniczną pierwszego tysiąclecia. *Dekret* prezentuje instytucję synodu diecezjalnego nie tylko jako rzeczywistość autonomiczną, ale jako należącą do stałej struktury Kościoła.⁴³ Ten dwunastowieczny zbiór różnych praw Kościoła, chociaż nigdy nie otrzymał charakteru oficjalnego, mówi o dwóch celach zgromadzenia synodalnego: poprawie obyczajów duchowieństwa (*correctio morum*) oraz podawania do wiadomości statutów synodów prowincjalnych. Wypada wspomnieć również papieża Innocentego III (1198 – 1216). Chciał on nałożyć na cały Kościół obowiązek częstego zwoływania synodu diecezjalnego.⁴⁴

Cała przedstawiona do tej pory historia synodu diecezjalnego domagała się, aby na temat tej instytucji Kościoła partykularnego zajęło stanowisko również prawodawstwo powszechne. Synod diecezjalny pojawia się po raz pierwszy w prawodawstwie powszechnym w deklaracjach Soboru Laterańskiego IV (1215), w których znajdujemy instytucję w konstytucji soborowej *De conciliis provincialibus*. Aby zakomunikować kościołom prowincji kościelnej swoje konkluzje, Sobór Laterański nakładał obowiązek zwołania synodu prowincjalnego oraz każdego roku synodu diecezjalnego.⁴⁵

W analizowanym okresie historycznym Polska przyjmuje chrześcijaństwo i spotyka się również z wielowiekową i stabilizującą się praktyką zwoływania synodów diecezjalnych w całej chrześcijańskiej Europie. Staną się one sukcesywnie również ważnym elementem w życiu Kościoła polskiego.

IV. OD SOBORU LATERAŃSKIEGO IV DO SOBORU TRYDENCKIEGO

Po promulgacji konstytucji Soboru Laterańskiego IV, w odpowiedzi na nowe prawodawstwo można dostrzec w życiu Kościoła – szczególnie w XIII wieku, ale również i w następnym – niezwykle rozpowszechnioną praktykę

⁴² Por. G. Le Bras, J. Gaudemet, *Le gouvernement de l'Église à l'époque classique*, s. 175.

⁴³ c. XVI: „Annis singulis episcopus in sua dioecesi sinodum faciat de suis clericis, nec non abbatibus, et discutiat alteros clericos et monachos”

c. XVII: „Que in conciliis statuuntur, singuli episcoporum suis ecclesiis notificent”

⁴⁴ J.A. Alessandro, *The diocesan synod*, w: J.A. Coriden (ed.), *The Code of Canon Law a text and comentary*, London 1985, s. 378.

⁴⁵ *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, ed. G. Alberigo, G.L. Dosssetti, Bologna 1991, s. 236n.

zwoływania synodów diecezjalnych,⁴⁶ po których pozostały liczne statuty synodalne (*statuta synodalia*), zwłaszcza z epoki klasycznej prawa kanonicznego.⁴⁷ Również do Polski synod diecezjalny wprowadza wymieniony Sobór Laterański IV. Pierwszy polski synod diecezjalny był celebrowany we Wrocławiu, przypuszczalnie na wiosnę 1256 r., a zwołany został w związku z realizacją tzw. statutu dziesięcinnego arcybiskupa Pełki.⁴⁸

Naturalnie, pomiędzy tymi elementami świadczącymi o żywotności instytucji Kościoła partykularnego spotkać można również przykłady świadczące o czystym formalizmie w praktyce zwoływania i odbywania synodów diecezjalnych. Klarownym znakiem tej praktyki są rodziny dekretów synodalnych: normy synodów kościołów bardziej aktywnych były powtarzane przez inne, przede wszystkim geograficznie najbliższe.⁴⁹ Być może usprawiedliwienie dla takiej praktyki można by szukać w trudnej sytuacji Kościoła okresu awiniońskiego, ale właśnie, aby nie upraszczać celebrowania synodu diecezjalnego, interweniuje papież Grzegorz XI w 1374 r. bullą *Licet pro observatione*, w której przypomina jego znaczenie w Kościele partykularnym oraz prezentuje go jako instytucjonalne przygotowanie i wprowadzenie do sukcesywnych synodów prowincjalnych. I tak np. w Polsce synod diecezjalny gnieźnieński z 1496 r. poprzedził synod prowincjalny z tegoż roku, obradujący nad sprawą kontrybucji dla króla.⁵⁰ Ponadto Grzegorz XI wyjaśnia, że synod diecezjalny ma być postrzegany nie tylko jako miejsce dla promulgowania dekretów innych synodów partykularnych, ale równocześnie powinien być widziany jako zgromadzenie, które ma reflektować nad problemami i nad kontrowersjami samego Kościoła partykularnego.⁵¹ Synod diecezjalny, to według papieża, uprzywilejowany czas do takiej dyskusji oraz do szukania konkretnych rozwiązań pastoralnych.⁵² A zatem ogólnie można powiedzieć, iż po Soborze Laterańskim IV, a zwłaszcza po opublikowaniu *Dekretów* przez papieża Grzegorza IX w 1234 r., synod diecezjalny staje się uprzywilejowanym miejscem dla promulgowania prawa Kościoła.⁵³

W epoce schyłku papiestwa i obrony przed fiskalizmem rzymskim sukcesywnie doprowadzono do tego, że poszczególni biskupi podczas swoich synodów diecezjalnych – przeciwnie do prawa powszechnego – rozważali

⁴⁶ G. Corbellini, *Il sinodo diocesano nel nuovo Codex Iuris Canonici*, Roma 1986, s. 23.

⁴⁷ Por. G. Le Bras, J. Gaudemet, *Le gouvernement de l'Église à l'époque classique*, s. 177n.

⁴⁸ W. Wójcik, *Ze studiów nad synodami polskimi*, Lublin 1982, s. 187.

⁴⁹ Por. J.A. Coriden, jw. s. 76.

⁵⁰ W. Wójcik, *Ze studiów nad synodami polskimi*, s. 195.

⁵¹ Por. R. Naz, jw. s. 1135n.

⁵² Por. J. Jennings, *A renewed understanding of the diocesan synod*, SCan 20 (1986), s. 323.

⁵³ Por. M. Rizzi, jw. s. 312n.

administrowanie sakramentów św., porządek świąt kościelnych, poprawność doktryny, dyscyplinę kościelną, powierzanie i administrowanie urzędów kościelnych.⁵⁴

W wieku XV tematyka związana z synodem diecezjalnym była przedmiotem dyskusji podczas Soboru w Bazylei w 1433 r. Tekst soborowy na ten temat jest dość długi. Jego idee zasadnicze są następujące: synod diecezjalny reprezentuje najlepszy sposób „dla uprawiania roli Pana”, instytucja jest widziana w globalnej strukturze Kościoła razem z soborem powszechnym i synodem prowincjalnym, synod diecezjalny powinien być celebrowany w każdej diecezji przynajmniej jeden raz do roku a jego tematykę stanowi refleksja nad czystością doktryny oraz nad życiem i moralnością duchowieństwa.

Do problematyki synodu diecezjalnego po osiemdziesięciu latach powrócił Sobór Lateraneński V (1512-1517) w *Bulla contra exemptos in qua etiam continentur nonnulla ecclesiasticam libertatem et dignitatem episcopalem concernentia*.⁵⁵ Jednak konkluzje Soboru zawężają się jedynie do odnowienia i przypomnienia istniejących już reguł kanonicznych na temat synodu diecezjalnego.

W Polsce w omawianym okresie liczba synodów diecezjalnych była stosunkowo duża. W wieku XIII przykładowo diecezja wrocławska celebrowała swoje 4 synody diecezjalne, w wieku XIV odbyto ich w Polsce wszystkich 9, a w XV stuleciu celebrowano ich w sumie 73.⁵⁶

V. SYNOD DIECEZJALNY W NAUCZANIU SOBORU TRYDENCKIEGO ORAZ JEGO SUKCESYWNY ROZWÓJ W NASTĘPNYCH STULECIACH

Na Soborze Trydenckim (1545-1563) przypomniano, już kolejny raz, obowiązek zwoływania synodu diecezjalnego każdego roku. Nowością jest wprowadzenie przez Ojców Trydentu na jego obrady także zakonników.⁵⁷ Podobnie jak to czyniły sobory poprzednie, Sobór w Trydencie ustala karę dla tych, którzy w przyszłości będą zaniedbywać soborowe dyspozycje.

Ponadto Sobór w całości swojej doktryny odwołuje się wielokrotnie do synodu diecezjalnego, w sposób szczególny do roli jaką instytucja powinna odegrać w reformowaniu Kościołów partykularnych. Dlatego wypada przypomnieć nałożony przez Trydent obowiązek publicznej akceptacji na pierwszych potrydenckich synodach diecezjalnych tego wszystkiego, co zostało określone na Soborze razem z obowiązkiem wyznania posłuszeństwa papie-

⁵⁴ W.M. P l ö c h l, *Storia del Diritto Canonico* (tłum. pod red. P. G i a n i), Milano 1963, t. I, s. 133.

⁵⁵ *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, s. 631n.

⁵⁶ W. W ó j c i k, *Ze studiów nad synodami polskimi*, s. 192.

⁵⁷ Por. J.A. C o r i d e n, jw. s. 79.

zowi oraz z oddaleniem i potępieniem wszystkich herezji.⁵⁸ Sobór wyznacza również obowiązek wybrania podczas synodu diecezjalnego sędziów, tzw. synodalnych, jak to przewidywała konstytucja *Statutum* papieża Bonifacego VIII (1294-1303), i powierzenia im do rozstrzygnięcia spraw kościelnych i duchowych.

Chociaż nie mamy w doktrynie Soboru Trydenckiego oryginalnej i własnej myśli teologiczno-prawnej o synodzie diecezjalnym, to jednak znajdujemy w postanowieniach Soboru powierzenie synodom diecezjalnym nowych obowiązków i nowych materii.

W czasie pontyfikatów papieży Grzegorza XIII (1572-1585) i Sykstusa V (1585-1590) następuje apogeum w zwoływaniu synodów potrydenckich,⁵⁹ szczególnie tam, gdzie biskupi byli rzeczywiście zainteresowani w realizowaniu reformy swoich Kościołów partykularnych. Jako klasyczny przykład tego zjawiska literatura kanoniczna wylicza: jedenaście synodów diecezjalnych zwołanych przez św. Karola Boromeusza w diecezji ambrozjańskiej oraz trzynaście synodów zwołanych przez św. Franciszka Salezego w diecezji genewskiej.

Znaczące pozostają w okresie potrydenckim odpowiedzi Świętej Kongregacji Soboru; na przestrzeni lat 1574-1817, znajdujemy w nich interpretacje dekretów trydenckich i również wyjaśnienia różnych wątpliwości dotyczących synodu diecezjalnego, szczególnie relacji biskup–duchowieństwo w formowaniu konstytucji synodalnych.⁶⁰

Ogólnie trzeba powiedzieć, że corocznie praktyka zwoływania synodów diecezjalnych po Soborze w Trydencie nie została przyjęta; często się podkreśla, że soborowa norma o corocznym zwoływaniu została zastąpiona zwyczajem przeciwnym.⁶¹

W Polsce Kościół przyjął uchwały trydenckie na synodzie prowincjalnym w Piotrkowie w roku 1577. Diecezja wileńska, ze względu na duże terytorium, otrzymała zgodę nacelebrację swojego synodu diecezjalnego co dwa lata. Ponieważ podobne trudności miały inne diecezje polskie, dlatego po synodzie prowincjalnym piotrkowskim (1589) prymas S. Karnkowski zwrócił się z prośbą do papieża Klemensa VIII (1592-1605), aby synody diecezjalne w Polsce mogły być zwoływane co trzy lata.⁶²

W omawianym okresie przyczyniły się również do podkreślenia celebracji synodu diecezjalnego także księgi liturgiczne, zaproponowane przez

⁵⁸ Por. *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, s. 785.

⁵⁹ Por. W. W ó j c i k, *Synod diecezjalny w nowym „Kodeksie prawa kanonicznego”*, s. 102.

⁶⁰ A. L o n g h i t a n o, *La normativa sul sinodo diocesano dal Concilio di Trento al Codice di Diritto Canonico*, w: AA. VV., *Il sinodo diocesano nella teologia e nella storia. Atti di Convegno di studi Catania, 15-16 Maggio 1986*, Catania 1987, s. 48n.

⁶¹ Por. W. W ó j c i k, *Synod diecezjalny w nowym „Kodeksie prawa kanonicznego”*, s. 102.

⁶² M. M o r a w s k i, *Synod diecezjalny w dawnej Polsce*, AK 39 (1937), s. 226n.

Sobór w Trydencie, a mianowicie: Pontyfikał Rzymski (*Pontificale Romanum*) opublikowany w 1595 r. oraz Ceremoniał biskupi (*Caeremoniale episcoporum*) opublikowany w 1600 r., w których celebrowanie synodu diecezjalnego jest przedstawiona jako przeżycie duchowe całego Kościoła partykularnego.

Ponadto wypada zauważyć, że w okresie potrydenckim formułuje się katalog osób, które zwyczajowo miały prawo i obowiązek uczestniczyć w synodzie diecezjalnym. Są to: wyżsi przełożeni zgromadzeń zakonnych, kanonicy kapituł katedralnych i kolegiackich, proboszczowie, duchowieństwo i posiadacze beneficjów.⁶³ Wierni świeccy normalnie nie uczestniczyli w pracach synodu diecezjalnego. Na polskich synodach diecezjalnych spotykamy: biskupa ordynariusza, biskupów sufraganów, prałatów i kanoników katedralnych, opatów, prałatów i kanoników kapituł kolegiackich, prepozytów większych klasztorów i znaczniejszych kościołów z kolegium mansjonarzy, przełożonych i delegatów innych klasztorów i zgromadzeń zakonnych, dziekanów, proboszczów i rządców kościołów parafialnych, komendarzy oraz innych kapłanów, beneficjantów, kapelanów, altarzystów, wikariuszy i duchownych bez beneficjów, zarówno świeckich, jak i zakonnych.⁶⁴

Jako ważny element rozważanej epoki, zwłaszcza kiedy się obserwuje zaniedbywanie norm trydenckich,⁶⁵ było opublikowanie w 1748 r. przez Benedykta XIV traktatu o synodzie diecezjalnym: *De Synodo Dioecesana*. Nie bez powodu jej autor może być wspominany w kanonistyce z przydomkiem „odnowiciela synodów diecezjalnych”⁶⁶ Doktryna kanoniczna widzi w dziele papieża nie tylko pierwszy i duży kontrybut naukowy, ale jednocześnie zachętę do celebrowania synodów diecezjalnych. W praktyce jednak sytuacja nie uległa zmianie; niektórzy widzą dodatkowy motyw zaniedbywania obowiązujących norm o synodzie diecezjalnym w rosnącym monarchizmie biskupów, którzy w ten sposób zaniedbywali formy współpracy pastoralnej.⁶⁷

W tym kontekście trzeba zważyć również na czynniki zewnętrzne, które nie sprzyjały celebrowaniu synodów diecezjalnych. Nowe idee epoki Oświecenia widziały synod diecezjalny jako instrument dla zmniejszenia praw Stolicy Świętej i w konsekwencji chciały uczynić biskupów niezależnych od Kurii Rzymskiej. We Francji duchowieństwo uważało, że posiada głos decydujący podczas synodu diecezjalnego, a zatem jego kompetencje byłyby

⁶³ Por. W. W ó j c i k, *Synod diecezjalny w nowym „Kodeksie prawa kanonicznego”*, s. 106.

⁶⁴ M. M o r a w s k i, jw. s. 357.

⁶⁵ Por. J. A. C o r i d e n, jw. s. 81.

⁶⁶ Por. T. B e r t o n e, *Il governo della Chiesa nel pensiero di Benedetto XIV (1740-1758)*, Roma 1977, s. 18. Autor twierdzi, że przydomek ten może być aplikowany jedynie dlatego, iż Benedykt XIV opublikował obszerne studium o synodzie diecezjalnym, sam natomiast nie celebrował żadnego synodu diecezjalnego. Natomiast Jennigs podaje, że kard. Lambertini, jako arcybiskup Bolonii, celebrował synod diecezjalny każdego roku. Por. J. W. J e n n i g s, jw. s. 329.

⁶⁷ W. W ó j c i k, *Synod diecezjalny w nowym „Kodeksie prawa kanonicznego”*, s. 103.

większe niż przyznawane mu dotąd przez prawo powszechne. W tym duchu celebrowany był tylko jeden synod diecezjalny: był nim słynny synod w Pistoii trwający od 18 do 28 września 1786 r. W liście zwołującym synod bp de'Ricci deklaryował zasadniczą rolę prezbiterów w zarządzaniu Kościołem partykularnym, którym podczas synodu diecezjalnego przysługuje podejmowanie decyzji, tak jak to było w Kościele pierwotnym.⁶⁸ Decyzje Synodu zostały opublikowane z wielkim rozgłosem pod koniec 1788 r. Zostały one przyjęte także przez innych trzech biskupów toskańskich i przetłumaczone na język łaciński, francuski, niemiecki i hiszpański. Nauczanie synodu zostało jednak szybko uznane za błędne. Najpierw Synod Narodowy zwołany do Florencji w 1787 r. odrzucił idee Synodu w Pistoii, a następnie papież Pius VI bullą *Auctorem fidei* z 28 sierpnia 1794 r. potępił doktrynę synodu pistojeńskiego.

Rewolucja francuska (1789) i wydarzenia jej towarzyszące, przede wszystkim konflikty pomiędzy Kościołem katolickim a rządami liberalnymi, wpłynęły bardzo na zaniechanie zwoływania synodów diecezjalnych. Wystarczy przypomnieć zakaz ich zwoływania bez zgody autorytetów cywilnych obowiązujący np. we Francji od roku 1802.⁶⁹

Ogólnie można powiedzieć, że okres po Soborze w Trydencie – a dokładniej obejmujący wieki od XVII do XIX – charakteryzuje się raczej znikomą działalnością synodalną.⁷⁰ Również w Polsce aktywność synodalna nie odbiegała od ogólnej europejskiej normy; w XVI w. odbyto w sumie 132 synody diecezjalne, w XVII – 93, w XVIII – 16, natomiast w XIX, w czasach rozbiorowych, nie celebrowano wcale synodów diecezjalnych.⁷¹

VI. SYNOD DIECEZJALNY W PROPOZYCJACH SOBORU WATYKAŃSKIEGO I

Nie można w przeprowadzanym *iter* historycznym ominąć propozycji przedstawionych na Soborze Watykańskim I. Sobór ten w opinii wielu miał przyczynić się do przystosowania prawa kanonicznego do wymogów XIX wieku.⁷² Soborowy schemat o synodzie diecezjalnym zawiera prawodawstwa poprzednich soborów powszechnych: Laterańskiego IV i Trydenckiego,

⁶⁸ P. Stella, *Atti e Decreti del Concilio Diocesano di Pistoia dell'anno 1786*, Firenze 1986, t. 1, s. 3.

⁶⁹ G. Le Bras, J. Gaudemet, *Le droit et les institutions de l'Église catholique latine de la fin du XVIII siècle a 1978*, Paris 1983, t. XVII, s. 156.

⁷⁰ W tym samym okresie synody diecezjalne odegrały ważną rolę w ewangelizacji Ameryki środkowej i południowej. Por. I.M. Roca Suárez - Inclán, *Los Sinodos de Quito en el siglo XVI*, Romae 1995, s. 239-319.

⁷¹ W. Wójcik, *Ze studiów nas synodami polskimi*, s. 134.

⁷² Por. H. Jedin, *Storia della Chiesa*, Milano 1976, t. VIII/2, s. 481.

starożytnego Synodu ze Wschodu w Antiochii z roku 341 oraz z konstytucji apostołskiej *Quamvis* Benedykta XIV.

Według zaproponowanego do dyskusji schematu, synod diecezjalny powinien być zwoływany regularnie co trzy lata (w przypadku prawnej przeszkody powinna być o takiej sytuacji poinformowana Stolica Apostolska). Ma on służyć do publikowania statutów synodów prowincjalnych. Synod powinien także wyznaczyć sędziów synodalnych, którzy mają obowiązek powiadomić podczas jego prac o wykroczeniach odkrytych w diecezji. Ponadto powinien zaproponować listę tzw. egzaminatorów synodalnych do wspólnego zaaprobowania oraz ma za zadanie opublikować nowe konstytucje dla diecezji i przywoływać do zachowywania stare normy. Synod diecezjalny powinien dopilnować tego wszystkiego, co dotyczy prawidłowego zarządzania całą diecezją.

Zaproponowany schemat był krytykowany przez niektórych kanonistów, którym wydawał się tylko odnowieniem starych przepisów.⁷³ Opinia ta została potwierdzona w czasie wystąpień i dyskusji Ojców soborowych, którzy domagali się reformy głębszej i radykalniejszej, połączonej z nową wizją teologiczną synodu diecezjalnego, a przede wszystkim domagali się oni norm precyzyjnych i odpowiednich do realiów ubiegłego stulecia.

Niestety, znane wydarzenia historyczne nie pozwoliły na udoskonalenie zaproponowanego schematu i w konsekwencji na jego promulgację na przerwany Soborze Watykańskim I.

VII. SYNOD DIECEZJALNY W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1917 R.

Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Benedykta XV w roku 1917 poświęca instytucji synodu diecezjalnego sześć kanonów (kan. 356-362).

W kodyfikacji pio-benedyktyńskiej znajdujemy odniesienia do różnych źródeł kanonicznych, wśród których trzeba wymienić: *Dekret* Gracjana – najstarsze źródło konsultowane w procesie kodyfikacyjnym, *Dekrety* papieża Grzegorza IX, *Liber VI*^o papieża Bonifacego VIII, dekrety Soboru Eklezjacyjnego Laterańskiego V i Trydenckiego oraz księgi liturgiczne: *Pontyfikał rzymski* i *Ceremoniał biskupi*, oraz liczne dokumenty papieży i Stolicy Apostolskiej. Pierwszy *Kodeks prawa kościelnego* odpowiada także na niektóre propozycje Soboru Watykańskiego I. A zatem można powiedzieć, że kodyfikacja z 1917 r. zbiera całą tradycję kanoniczną na temat synodu diecezjalnego. W ten sposób po raz pierwszy w historii Kościoła mamy do czynienia z jednolitym ogólnokościelnym obrazem tej instytucji.

⁷³ Por. A. Longhitano, jw. s. 62.

W *Kodeksie* z 1917 r. znajdujemy po raz pierwszy zdefiniowane, choć bardzo ogólnie, funkcje synodu diecezjalnego. Synod diecezjalny powinien być celebrowany co dziesięć lat (por. kan. 356), jest zwoływany przez biskupa diecezjalnego, który przewodniczy jego obradom w kościele katedralnym (por. kan. 357). Kodyfikacja prezentuje bardzo precyzyjny spis-wykaz osób, które mają obowiązek uczestniczenia w synodzie diecezjalnym (por. kan. 358 § 1); określa ponadto, kogo biskup może jeszcze poprosić do uczestniczenia w pracach synodalnych (por. kan. 358 § 2); wierni świeccy nie mają prawa udziału w pracach synodu. Uczestnictwo w pracach synodu ma być zawsze osobiste i nigdy przez delegowanego w tych celach prokuratora (por. kan. 359 § 1). Synod diecezjalny jest przygotowywany przez powoływane w tym celu specjalne komisje (por. kan. 360); wszystkie proponowane kwestie powinny być przedmiotem dyskusji podczas prac przygotowujących synod (por. kan. 361). Na synodzie diecezjalnym jedynym prawodawcą jest biskup diecezjalny, a wszyscy inni mają tylko głos doradczy; konstytucje synodalne wchodzi *in vigore* natychmiast po ich ogłoszeniu (por. kan. 362).

W Polsce zgodnie z nową kodyfikacją do czasu Soboru Watykańskiego II odbyto 25 synodów diecezjalnych, z czego przed wojną celebrowano ich 14⁷⁴ (inni podają, iż było ich 16⁷⁵).

Z okresu, który bezpośrednio poprzedza Sobór Watykański II, trzeba wspomnieć zwołanie przez papieża Jana XXIII pierwszego Synodu Diecezji Rzymskiej; tym bardziej, że wielu chciało widzieć w jego realizacji przykład i model dla innych diecezji. Poza tym, w przeciwieństwie do innych diecezji, Kościół w Rzymie nie celebrował do tej pory swojego synodu diecezjalnego *stricto sensu*. Pierwszy Synod Rzymski odbył się między 24 a 31 stycznia 1960 r. zgodnie z prawodawstwem *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1917 r. W praktyce Synod Rzymski poprzez sposób, w jaki został zrealizowany, zawiódł pokładane w nim nadzieje i jako taki nie mógł pozostać przykładem dla innych synodów diecezjalnych. Ponadto, nie mógł pozostać jako modelowy dla zbliżającego się Soboru Watykańskiego II.

VIII. ZGROMADZENIE EPARCHIALNE W KATOLICKICH KOŚCIOŁACH WSCHODNICH WEDŁUG M. P. *CLERI SANCTITATI*

W roku 1957 zostało opublikowane przez papieża Piusa XII motu proprio *Cleri sanctitatis*, gdzie znajduje się sześć kanonów poświęconych właśnie wschodniej instytucji Kościoła partykularnego: *conventus eparchialis*

⁷⁴ W. W ó j c i k, *Z dziejów nad synodami polskimi*, s. 194.

⁷⁵ T. P i e r o n e k, *Posoborowe synody diecezjalne w Polsce*, w: AA. VV., *Służyć prawdzie i miłości*, Częstochowa 1984, s. 391.

(kann. 422-428).⁷⁶ *Cleri sanctitati* opiera się na własnych, a zatem różnych od tradycji zachodniej źródłach, które kształtowały zgromadzenie Kościoła partykularnego na Wschodzie.

Zgromadzenie eparchialne powinno być zwoływane i celebrowane co dziesięć lat; z tego kanonicznego obowiązku może dyspensować jedynie patriarcha (por. kan. 422). Jest obowiązkiem biskupa zwoływać i przewodniczyć zgromadzeniu w kościele katedralnym (por. kan. 423). Kanon 424 wylicza osoby, które mają być powołane na zgromadzenie, z wyraźnym wykluczeniem świeckich (*laicis exclusis*). Wszyscy, którzy zostali powołani do uczestnictwa w zgromadzeniu eparchialnym, mają obowiązek uczestniczyć w nim osobiście (por. kan. 425), biskup jest jedynym prawodawcą na zgromadzeniu (por. kan. 428), a samo zgromadzenie eparchialne powinno być poprzedzone pracą komisji (por. kann. 426, 427).

IX. SYNOD DIECEZJALNY W DOKTRYNIE SOBORU WATYKAŃSKIEGO II

Sobór Watykański II mówi o synodzie diecezjalnym, i to jedynie w formie *implicite*, w *Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* (*Christus Dominus*, nr 36). Dokument soborowy odnosi się bezpośrednio do synodów prowincjalnych i plenarnych, które w braterskiej jedności mają promować dobro wspólne poszczególnych kościołów partykularnych. Podobny cel posiada również synod diecezjalny: ma on promować dobro wspólne Kościoła partykularnego. Ponadto Ojcowie Soboru Watykańskiego II wyrażają życzenie i nadzieję, że synod diecezjalny nabierze nowego eklezjalnego wigoru. Zwołanie synodu diecezjalnego będzie jednym z przejawów zatroskania o wiarę i o zachowanie karność kościelnej, stosownie do okoliczności czasu.

W tym krótkim soborowym tekście znajdujemy trzy elementy, które podkreślają przede wszystkim wymiar duszpasterski synodu diecezjalnego: synod diecezjalny jest instrumentem dla odnowy duchowej Kościoła partykularnego, synod służy także dla reformy życia zewnętrznego swojego Kościoła, sposób, w jaki synod jest przeprowadzany, jego decyzje i ich sukcesywna aplikacja, powinny być odpowiednie do wymogów czasu.⁷⁷

Wierność dla magisterium Soboru Watykańskiego II domaga się umiejscowienia synodu diecezjalnego w kontekście konkretnego życia Kościoła partykularnego a także i świata, w którym to właśnie Kościół „ma obowiązek badać znaki czasów i wyjaśniać je w świetle Ewangelii” (KDK 4).

⁷⁶ P i u s XII, *Cleri Sanctitati*, AAS 49 (1957), s. 558n.

⁷⁷ Por. P.W. C o l l i n s, jw. s. 400.

Refleksję o synodzie diecezjalnym zawartą w dekrecie *Christus Dominus* można podsumować stwierdzeniem, że chociaż nie mamy w tekście nowości, to jednak trzeba ją widzieć w kontekście całego kontrybutu soborowego (specjalnie eklezjologicznego), który oznacza zmianę także konfiguracji teologiczno-prawnej tej instytucji.⁷⁸

X. SYNOD DIECEZJALNY W RZECZYWISTOŚCI POSOBOROWEJ: JAKO PROBLEM NATURY PRAWNEJ

Historia synodu diecezjalnego ukazuje, że instytucja ta nabierała swojej żywotności szczególnie po zakończeniu kolejnych Soborów powszechnych. Po Soborze Watykańskim II, przede wszystkim, na poziomie praktycznym, pojawiają się jednak liczne trudności związane z celebracją synodu diecezjalnego; liczni biskupi mają wątpliwości związane ze sposobem jego przeprowadzania. Jak w praktyce pogodzić obowiązujące kodeksowe normy z roku 1917 na temat synodu diecezjalnego z nową soborową eklezjologią, która tak bardzo podkreśla rolę wiernych świeckich w Kościele? Zrodziło się konkretne zapytanie: czy wierni świeccy mają być powoływani na zgromadzenie czy nie?

W roku 1968 arcybiskup Wiednia kard. König, zapytał Stolicę Apostolską o celebrację synodu diecezjalnego z obecnością na nim duchownych i świeckich (*Circa celebrationem Synodi dioeclesanae cum interventu clericorum et laicorum*⁷⁹). Opierając się na doktrynie Soboru Watykańskiego II, zapytał, czy również wierni świeccy mogą brać udział w pracach komisji przygotowawczych oraz w samym zgromadzeniu synodu diecezjalnego. Otrzymał odpowiedź pozytywną, zawierającą jednak pewne uwarunkowania;⁸⁰ konkretnie Kuria Rzymska precyzowała, aby była konsultowana Konferencja Episkopatu Austrii dla określenia praktyki jednorodnej, następnie aby liczba kapłanów posiadała większość absolutną tak w komisjach przygotowawczych, jak i na samym zgromadzeniu synodu diecezjalnego. Wierni świeccy mają demonstrować dobre przygotowanie nabyte poprzez działalność parafialną lub poprzez uczestniczenie w organizacjach katolickich. Niektóre specyficzne pytania niech będą adresowane tylko do kapłanów oraz zalecono, aby były przestrzegane obowiązujące normy z 1917 r.: na synodzie tylko biskup diecezjalny jest prawodawcą i synod diecezjalny ma zajmować się potrzebami duchowieństwa i wiernych świeckich diecezji. Również

⁷⁸ Por. A. Longhitano, jw. s. 71.

⁷⁹ X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae*, Roma 1972, t. III, nr 3660, c. 5380n.

⁸⁰ Por. A. Longhitano, jw. s. 71.

niektórzy biskupi polscy (bp gdański Nowicki w 1969,⁸¹ bp katowicki Bednorz w 1972,⁸² czy też kard. Wojtyła w 1975⁸³) zwracali się do Kongregacji ds. Biskupów z prośbą o pozwolenie, wbrew przepisom obowiązującego KPK, uczestniczenia osób świeckich w synodach diecezjalnych.

Nadzwyczajny Synod Biskupów (1985) zgromadzony w 25 rocznicę zakończenia Soboru Watykańskiego II wskazuje i sugeruje celebrację synodu diecezjalnego dla urzeczywistniania jego decyzji.⁸⁴ Również podobnie wyraża się Jan Paweł II: „synod diecezjalny jest prawdopodobnie najbardziej skutecznym sposobem dla realizacji, dla stworzenia żywym, tego wszystkiego, co określił Sobór Watykański II jako magisterium”⁸⁵

XI. POSOBOROWE DOKUMENTY STOLICY ŚWIĘTEJ

W okresie posoborowym rola synodu diecezjalnego w Kościele partykularnym jest rozważana przez *Dyrektorium o pasterskich zadaniach biskupów (Ecclesiae imago)* z 1973 r.⁸⁶

Synod diecezjalny znajduje w pasterskiej posłudze biskupa uprzywilejowane miejsce, dlatego, że na nim biskup w sposób uroczysty sprawuje swój urząd (por. EI 162, 163). Równocześnie synod diecezjalny jest uroczystym zgromadzeniem całego Kościoła partykularnego: biskupa, duchowieństwa, wiernych świeckich (por. EI 163) i służy w celu analizowania sytuacji Kościoła partykularnego oraz dla stworzenia konkretnych norm partykularnych. Numery 164 i 165 *Dyrektorium* są dedykowane przygotowaniu i właściwej celebracji samego synodu diecezjalnego.

Można powiedzieć ogólnie, że *Ecclesiae imago* prezentuje, czym jest synod diecezjalny w Kościele partykularnym, wymienia jego funkcje, wylicza uczestników zgromadzenia, mówi o jego przygotowaniu i o samym przeprowadzeniu, o kompetencjach biskupa oraz o licznych zadaniach zgromadzenia synodalnego. Ukierunkowanie pastoralne całego dokumentu podkreśla nowe wymiary posoborowego synodu diecezjalnego.

* * *

⁸¹ Por. T. Pierniek, *Synody pastoralne po Soborze*, Znak 4 (1972), s. 462.

⁸² S. Bista, *Synod pastoralny – niebezpieczeństwo czy przejaw dojrzałej samoświadomości Kościoła?*, SSHT 6 (1973), s. 174.

⁸³ *Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972-1979*, Kraków 1985, t. 2, s. 152.

⁸⁴ *Relatio Finalis del straordinario Sinodo dei Vescovi 1985: Ecclesia sub verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi*, EV, t. 9, s. 1746.

⁸⁵ Jan Paweł II, *Al Clero Romano durante l'incontro all'inizio della Quaresima* (25 luty 1993), w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Libreria Editrice Vaticana 1995, t. XVI-1, s. 532n.

⁸⁶ *Dyrektorium Kongregacji Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów*, w: E. Sztarfrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. 6, z. 1, s. 15-324.

Podsumowując trzeba powiedzieć, że zwołanie synodu diecezjalnego było zawsze uważane w historii Kościoła za wydarzenie o dużym znaczeniu, aż do uczynienia z niego ważniejszego instrumentu kanonicznego w realizacji życia i misji Kościoła partykularnego. Instytucja synodu diecezjalnego, „znana w Kościele od pierwszych wieków, przyjęła się również w Polsce, gdzie w ciągu prawie tysiąclecia swego istnienia i działalności zaznaczyła się wielkimi i trwałymi zasługami w dziejach Kościoła polskiego”⁸⁷

Historia instytucji przygotowała nas do analizy aktualnych kanonów o synodzie diecezjalnym i zgromadzeniu eparchialnym.

IL SINODO DIOCESANO NELLA VITA E NELLA STORIA DELLA CHIESA

R i a s s u n t o

L'articolo presenta in undici punti lo sviluppo dell'istituzione della Chiesa particolare fino al periodo postconciliare. In esso sono stati esaminati innanzi tutto le origini del sinodo diocesano, il suo sviluppo attraverso la legislazione universale, il ruolo e il posto che l'istituzione occupava nella struttura della Chiesa particolare. Naturalmente l'articolo non presenta una ricerca storica esaustiva dell'istituzione della Chiesa particolare, presenta piuttosto vitalità e utilità ecclesiastica, attraverso i secoli, del sinodo diocesano facendo anche un piccolo riferimento ai sinodi della Polonia.

⁸⁷ M. M o r a w s k i, jw. s. 223.